

**До Научното жури
по процедурата за “професор”
по Социология (Социология на
правото и модерните институции) във
Философско–историческия факултет
на ПУ "Паисий Хилендарски"**

С Т А Н О В И Щ Е

по конкурса за получаване на научна длъжност „професор“ по научната специалност Социология (Социология на правото и модерните институции), област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата на Философско–историческия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" (ДВ, бр. 32 от 22.04.2016 г.) с кандидат Иво Ангелов Христов, доцент, доктор по социология на правото.

Изготвил становището: проф. д-р Пламен Веселинов Киров

Уважаеми членове на Научното жури,

Със Заповед на Ректора № Р33-2215 от 25.5.2016 г. на ПУ "Паисий Хилендарски" съм назначен за член на Научното жури по конкурса за

„професор“ по Социология (Социология на правото и модерните институции), област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата на Философско–историческия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски". На първото заседание на Научното жури, проведено на 27 юли 2016 г. ми е възложено да изготвя становище.

В обявения конкурс за професор участва само един кандидат - доктор Иво Ангелов Христов, доцент в Философско–историческия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски".

Доц. д-р Иво Христов е депозирал необходимите материали, които са надлежно обработени и комплектовани със съответните административни документи. В качеството си на член на Научното жури по конкурса, считам че процедурата се развива изцяло в съответствие с изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет.

Кандидатът е представил списък на публикациите, който обхваща една монография, 3 студии и 9 статии, отпечатани в българския и чуждестранния научен печат.

Научните интереси на доцент Иво Ангелов Христов са съсредоточени в областта на социологията, социологията на правото, теория на правото, историята на държавата и правото, конституционното право и политологията. В неговата научна и преподавателска дейност се очертават четири основни направления:

1. Социология на правото;
2. История на държавата и правото;
3. Конституционно право;

4. Международни отношения и външна политика.

Публикуваните научни трудове свидетелстват за задълбочените интереси на автора в правната теорията и политическата практиката, покриват основна проблематика по социология на правото и конституционното право, имат актуално значение, а също така съдържат редица изводи, становища и предложения за усъвършенстване на правната уредба и политическата система в България.

Признание за качествата на научната продукция е не само позоваването на трудовете на кандидата в научната литература, но и участието му в преподаването в други университети, в международни проекти и различни експертни групи.

Наситена и разнообразна е преподавателската и научно-изследователската дейност на Иво Христов. Той е роден през 1966 г. През 1992 г. завършва право в Юридическия факултет на Софийския университет. През 2001 г. става доктор по социология, а от 2009 г. е доцент по социология на правото в катедра „Приложна и институционална социология“ на Пловдивския университет. Чете лекции по: социология на политиката; историческа социология на модерните институции; социология на българската модернизация; социология на модерността, социология на пенитенциарните институции. Преподава социология във Философския факултет на Софийския университет и теория на правото в Правния департамент на Нов български университет. Работил е като главен експерт в Комисията по правни въпроси на Народното събрание и към момента заема отговорна длъжност в Националната агенция за оценка и акредитация. Взема участие в множество международни научни проекти и форуми, както и в ръководството на редица неправителствени организации.

Броят на научните трудове на доцент Иво Ангелов Христов надминава 42, от които два учебника и четири самостоятелни монографични разработки. В настоящия конкурс той участва с 13 от тях, публикувани след получаване на научното звание доцент в ПУ "Паисий Хилендарски".

Представените в конкурса за „професор“ трудове съдържат приноси моменти в социологията и теорията на правото, историкоправната и конституционноправната науки и нови научни постановки. Те обогатяват съществуващите знания в областта на социологията, историята на българската държава и право, теорията на конституционното право и представляват полезен анализ на политическата, конституционноправната и управленската практика, а също съдържат предложения за промени на съществуващата политическа система и конституционно-правна уредба. Направените в тях изводи почиват на задълбочен и критичен преглед както на функциониращата у нас политическа система и правна уредба, така и на използваната научна литература, която е цитирана коректно. Голяма част от изводите засягат фундаментални и интердисциплинарни въпроси на историята, социологията, правото и политическата практика, като и въпроса за настоящето и бъдещето на демокрацията в европейския цивилизационен модел. Други изводи представляват конкретен анализ и оригинална интерпретация на отделни правни институти и политически решения.

Извън всякакво съмнение проблематиката на демократичното управление съставлява органична част от самата същност на класическата и модерната теория и практика на демократичната държава. Именно поради това анализът на развитието и същността на представителното управление и пряката демокрация имат непреходна актуалност. Монографията „Пред пепелището на нестаналото българско общество” е единственото цялостно изследване в нашата социологическа и юридическа литература на проблема за

формирането и функционирането на държавното управление в условията на плуралистична политическа система в България след 1990 г. и неговата криза в последните години.

Изборът на темата на хабилитационния труд е сполучлив доколкото позволява на автора да концентрира усилията си в създаване на стройна картина на „развитието“ (при цялата условност на това понятие приложено за конкретния случай) на демокрацията в България в наши дни. Акцентът е поставен върху еволюцията на основните параметри на конституционните институти, политическите институции и политическата практика, както и на различните фактори обуславящи тяхното взаимодействие. Изследването обхваща относително продължителния период на т.нар. демократизация в България, последвал годините на тоталитарно управление, който се характеризира със силен натиск от страна на външни фактори и международна конюнктура, от една страна, а от друга с хаотичните, нерешителни и лишени от социална чувствителност и политическа далновидност действия на българските политически „елити“. По необходимост изследването на доц. Христов е основано на интердисциплинарен подход на основата на който се получава цялостен, завършен, солидно аргументиран и хармоничен научен труд.

Основният научен проблем в хабилитационния труд е всестранното изследване и разкриване на сърцевината на кризата на европейския цивилизационен модел и особеностите на недоразвитото, непредставителното и неефективното държавно управление в България, за което определението „демократично“ звучи все по-неубедително в контекста на конституционната теория и практика както и в духа на сравнителноправните стандарти. В монографията задълбочено са разгледани и проекциите на същността, генезиса и еволюцията, предимствата и недостатъците на архетиповете на

политическата репрезентация в условията на конституционна демокрация. Още в началото на труда авторът е поставил основните проблеми на кризата на демокрацията в западния свят, с нейните три основни аспекта – икономически, политически и културно-духовен. Тези аспекти взаимно се преплитат и придобиват различна тежест с оглед на националния контекст. Изясняването на тези въпроси е червената нишка, която очертава насоката на научното дирене.

Особен интерес представлява извеждането и изясняването на най-новите тенденции в политическата действителност и конституционното право, като зараждащите се общи за всички страни с либерална демокрация дефекти във функционирането на представителното управление. В тази връзка се отбелязват широкото навлизане на партийното „инженерство“, политическият маркетинг и създаването на медийни политически продукти, персонификацията на властта и властническите позиции, липсата на алтернативни политики, обезсмислянето на политическото представителство и т.н. В този смисъл изключително точни са разсъжденията на автора още в увода на монографията за наличието на огромна и все по-задълбочаваща се социално-икономическа диспропорция между върховете, средата и основата на социалната пирамида, която няма как да не окаже деструктивно влияние върху политическите отношения и функционирането на държавното управление като цяло.

Особено ценни са разсъжденията на доц. Иво Христов по отношение на въпроса „Възможна ли е демокрация в България?“. При оценката на кризисните процеси в либералната демокрация, според автора, не може да се подхожда с универсални критерии, както е невъзможно те да бъдат обяснявани с идентични причини. Налице е своеобразен парадокс, при който са налице външно подобни резултати от кризата на представителното управление в

страните с демократични традиции и в България, но всъщност тези резултати са породени от коренно различни социални процеси. Положението в нашия случай е различно не просто поради „времевата пропаст“ отделяща развитите демокрации от тъй наречения български преход. То, според автора, е социално същностно различно. Външните проявни форми на криза на политическата система като че ли са същите – кризата на политическото представителство, криза на политическите партии, отлив на широки слоеве от обществото от активна политическа дейност и участие в изборите и т.н. Според доц. Христов в България през изминалите двадесет и пет години „колкото повече се възприемат едни или други формални елементи на демокрацията, толкова повече тя започва да изчезва“. Колкото повече политическата система се стабилизира и развива, толкова повече тя елиминира ключовата предпоставка за реално функционираща демокрация – създаване на палитра от конкуриращи се социално-икономически интереси и техните носители. За съжаление логиката на развитието у нас е насочена към елиминиране на реалните и потенциални конкуренти и към концентрация на властовия и икономическия ресурс в тесен олигархичен кръг. Така логиката на системата влиза в изначално противоречие с установената формално-институционална демократична по външни параметри управленска система с постепенното изграждане на своеобразен монопол върху държавната власт. Оттук кристализира базисно противоречие между властовата и икономическата концентрация в тесен социален кръг, от една страна и поддържането на „институционалната имитация на развит демократичен режим“ (стр. 59), от друга. Всъщност разглеждайки българската реалност, авторът достига до основния си за първата глава на монографията парадоксален извод, че криза на политическата система у нас няма, поради отсъствието изобщо на политическа система. Според него поставянето на „точната диагноза“ на

заболяването е в значителна степен затруднено дотолкова, доколкото в повечето социологически и политологически изследвания не се посочват дълбоките предпоставки за кризата на демокрацията у нас, а като такива се представят по-скоро самите следствия.

В първа глава на монографията доц. Христов подлага на критика може би най-широко разпространеното в общественото съзнание, и донякъде в теоретичната дискусия разбиране, че проблемите на българската демокрация са преди всичко резултат от функциониращата „дефектна“ изборителна система. Така, според мнозина, тежките дефицити на цялостния политически модел биха могли да бъдат решени чрез „елементарното“ действие по смяна на изборните правила като от пропорционална се премине към мажоритарна изборителна система, при това съчетана с въвеждането на задължително гласуване. По този начин същностният проблем се подменя с чисто процедурен. От друга страна своеобразна гротеска е „вопълът по възкресяването“ на императивния мандат, който би превърнал народните избраници в „слуги на народа“. Тези идеи авторът аргументирано отхвърля като изхожда от разбирането, че по-скоро е налице „класическо мероприятие“ за отклоняване на вниманието от действителните промени на българската демокрация. Изборите, както правилно доказва доц. Христов, са по-скоро технология и като такава те не могат да бъдат сърцевината на политическия процес. Действителният въпрос винаги е бил не толкова как се избира, а кого се избира и съществува ли въобще възможност за избор. Не е убягнал от научния анализ и друг проблем – все по-настойчивото предлагане като ефективно средство за „засилване“ на демокрацията на референдумите. Абсолютизирането на пряката демокрация правилно се определя като своеобразен контрапункт на сега властващата „олигархично-криминална върхушка“. Според автора всъщност става дума за перфидна комбинация

между „манипулация и тежка обществена политическа инфантилност“ на огромна част от обществото, доколкото никой референдум не може да бъде универсално лекарство и тотален „изправител на недъзите на обществото“. Опитите за промяна на политическата система, които се редуцират до промяна на отделни елементи на тази система поначало са обречени на неуспех. Те не действат изолирано всеки сам за себе си, поради което следва да бъдат рационализирани паралелно, доколкото в противен случай би се стигнало единствено до възпроизвеждане на политическото статукво.

Доц. Христов се спира и на въпроса за необходимостта от радикална промяна на конституционния модел в България. Юридическият анализ, свързан с конституционната ревизия е изключително задълбочен и интересен. В него се съдържат сериозни приноси моменти. Авторът, с типичната си безпощадна критичност, отхвърля тезата, че „драмата на днешното ни битие“ се крие в съществуващата конституция, която според нейните критици продължава да фаворизира държавата, обсебила е обществото и не допуска автономни сфери, генериращи социални иновации. Според доц. Христов, няма нито един сериозен анализ в правната и политическата литература, който да доказва, че проблемите на българския демократичен модел са изначално продукт на действащия основен закон или имат някакво отношение към нея. Не можем да не се съгласим с извода за инфантилност на ширещата се представа, че евентуално нова конституция ще „преустрои държавата наново и изцяло“ и като с магическа пръчка ще се създаде нова демократична реалност (стр. 96). В тази връзка авторът припомня думите на Хегел, че действия не законът, а действия човекът. Така формалното адаптиране на писани правила, отмяната на стари и приемането на нови, усвояването на по-добри процедури не произвежда автоматично социално действие, а често служи само за имитация и параван за практики, нямащи нищо общо с приеманите правила.

В Глава втора „Пред пепелището на нестаналото българско общество“ авторът проследява основните икономически, политически, социални, демографски и културни тенденции, които обосновават нерадостните изводи, че процесите в България не са уникални, а често пъти повтарят развитието на други страни от Централна и Източна Европа след демократичните промени. Анализът на тези тенденции е съчетан с безмилостна критика на „стария строй“, разглеждан като идеологическа система. Според доц. Христов старите политически елити са „приватизирали тоталитарната система“, само за да я сменят, когато това им е станало изгодно. Именно поради това двадесет и пет години след началото на „демократичния преход“ в страната трайно се установява властови модел, който въпреки фасадната си демократичност, по самия си генезис не предполага представителност и демократично управление. Подкрепа заслужава изводът на автора относно предпоставките за развит и действащ парламентаризъм. Демократичното представително управление по необходимост изисква адекватна социална инфраструктура, генерираща обществени групи, които да виждат в парламента и парламентарно представените политически партии реално средство за изява и постигане на своите интереси.

В Глава трета „Вместо обобщение“ авторът посочва и формулира негативните социални ефекти от кризата на политическата демокрация в България. Според него непредставителността и неавтентичността на политическата система у нас закономерно води до: политическа резигнираност; ситуативно редуциране на политиката до циклични избори с нарастващ елемент на дирижиран вот; капсулиране на самовъзпроизвеждащия се елит; трансформиране на политическата система в патримониално-клиантелистски мрежи и отваряне на поле за произволно „политическо инженерство“. С оглед на нерадостната картина на българското общество и

държава, очертана от доц. Христов, се предлагат и възможни решения за запазване на българите, но не единствено като „биологически субстрат“, а като „социално качество“. Според автора, днешният политически „елит“ е част от проблема, а не от неговото решение. От друга страна е направена правилна констатация за липсата на активна субектност с реална социална тежест извън олигархичния кръг. В българското общество отсъства обособен и осъзнат социално-групов интерес като това обстоятелство не води до състояние на вериги на обществена солидарност и генериране на общи „народоспасителни“ каузи. В атомизираното общество „спасението“ се разглежда единствено като индивидуално „спасение“ и поначало е тясно лимитирано – до семейството или много тясно групово капсулиране. Това, за съжаление, априори води до дезертиране от обществения интерес, който не се привижда като личен.

В края на своя труд доц. Иво Христов си задава фундаменталния въпрос възможен ли е изход от ситуацията в България. Отговорът е по-скоро положителен, но се поставя под условие, доколкото „всяка генерална българска промяна исторически е била функция на външна такава“.

Представената справка за научните приноси, изготвена от кандидата, изразява точно самостоятелните достижения в неговите публикации.

Научната продукция на доцент Иво Христов не е освободена от тези, които трудно могат да бъдат споделени, както и недостатъчно обосновани становища. Тези недостатъци не могат да омаловажат достойнствата на научната продукция на кандидата в настоящия конкурс.

Оценката ми за монографията „Пред пепелището на нестаналото българско общество“ е изцяло положителна. Подобна е и оценката за останалите научни съчинения, с които доц. Христов кандидатства в настоящия конкурс. Всички публикации са израз на траен и последователен научен интерес по основни въпроси на социологията, социологията на

правото, конституционното право и политологията. Кандидатът притежава изключително широки и задълбочени правни познания, демонстрира разностранни научни интереси, а дългогодишната му работа на експерт в българския парламент му позволява да види и анализира проблемите „отвътре“. В същото време Иво Христов е политически анализатор с активна гражданска позиция и завидна смелост на коментатор, който нарича нещата с истинските им имена, без да се влияе от политическата конюнктура. Неговите публични участия се характеризират с откровеност и социална чувствителност, присъщи на личност с изградена ценностна система. Медийните му изяви са силно въздействащи и никога не целят мимолетен и евтин ефект. Всъщност, цялото научно творчество и публичните коментари на доц. д-р Иво Христов имат широк обществен резонанс и ни провокират към размисъл за автентичните републикански добродетели, извисяващи човешкия дух над ежедневно и материалното.

Заключение:

Научноизследователската и преподавателската дейност на доцент, доктор Иво Ангелов Христов отговаря на критериите и изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България. С оглед на приносите в рецензираните трудове, цялостното научно творчество и дългогодишната преподавателска дейност на кандидата, препоръчам на Научното жури да вземе решение, с което да предложи на Факултетния съвет на Философско–историческия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" да избере доцент, доктор Иво Ангелов Христов на академичната длъжност “професор” по научната специалност Социология

(Социология на правото и модерните институции), професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

гр. София

30.08.2016 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Пламен Киров